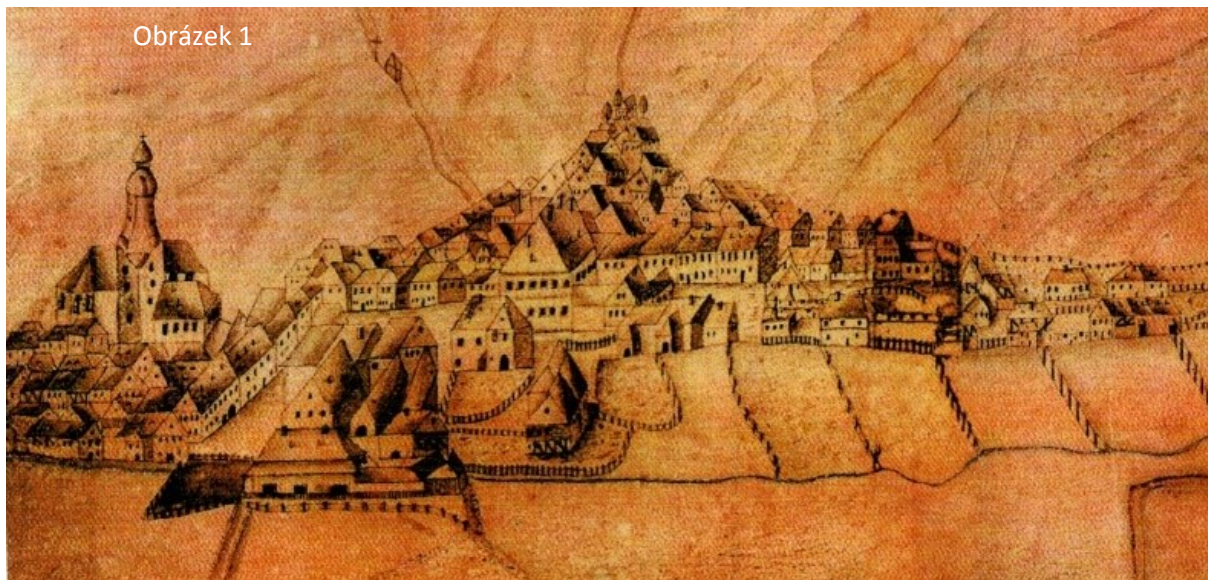

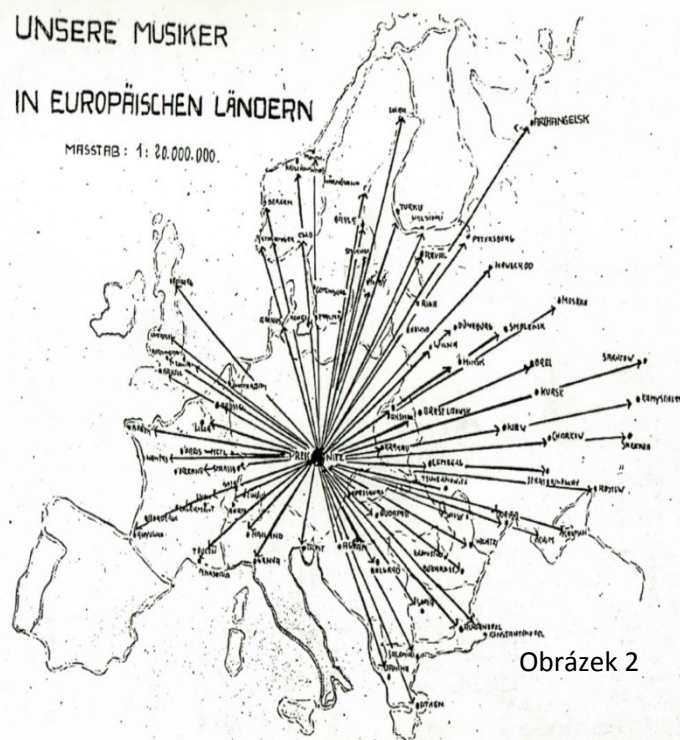
Přísečnické obrázky II. Od stříbra k vodě.

Muzikanti

Přísečnice kolem 1820¹

„Přísečničtí mají odedávna pověst kočovných muzikantů. Na počátku 19. století se zažilo, že přísečnické dívky vyrážely do ciziny coby harfenistky. Peníze, jež posílaly domů, a dobré partie, které tam venku někdy získaly, lákaly i další. Hudbymilovní horalé z Přísečnice, Výsluní, Božího Daru a Jáchymova vytvářeli skupiny, aby dokázali prorazit jako hudebníci. Především dámské kapely procestovaly kus Evropy, Asie i Afriky, krušnohorští muzikanti navštívili Konstantinopol, Alexandrii, Athény, Bombaj, Hongkong, Dar es Salaam, Vladivostok, Kazaň, Nižnij Novgorod, Moskvu a mnoho dalších míst ve snaze vyměnit s bílými, černými, žlutými i hnědými národy své umění za peníze. Řada dětí, které navštěvují školu ve Výsluní nebo v Přísečnici, uvádí exotické místo narození. Částky, které proudily domů prostřednictvím tohoto zaměstnání buď jako úspory, nebo jako podpora rodičům, byly nemalé.“²

¹ Kresba Kupsch, sbírka H. Müller, s laskavým svolením Veroniky Kupkové.

² Wenzel JAKSCH, *Ztracené vesnice, opuštění lidé...: reportáže z českého pohraničí 1924-1928*. Přeložila Zuzana SCHWARZOVÁ. Praha: Academia, 2017, str. 251-252. (upraveno).

Vytvořte mapku alespoň čtyř míst, ve kterých vystupovali hudebníci z Krušnohoří. Doložte, proč se dívky rozhodly ke kariéře harfenistek? Co jejich práce přinášela Přísečnici? Bylo obvyklé, že hrávaly celý život? Vytvořte hypotézu, proč v původně hornickém městě vznikla hudební škola?

Po vzoru první harfenistky se vydaly do světa i další dívky, některé ve věku 11 let. Harfy, které vyrobili přísečníčtí truhláři, si nesly v pytli na zádech. Hrálo se podle sluchu. Texty se přepisovaly ručně. Údaje z roku 1834 hovoří o 16 harfenistkách, které si v cizích krajích muzicírováním „na chleba vydělávají“. Mnohé z nich dovezly domů velký obnos peněz, ze kterého si mohly pořídit dům nebo pozemky. Jindy si přivezly nejnovější módní kusy, boty na podpatku, exotické parfémy, kaviár nebo sportovní oblečení. Návrat muzikantů, který byl často spojený se svátkem Nanebevzetí Panny Marie (15. srpna), znamenal pro místní časy hojnosti a třeba o Moritzi Sieglovi se říkávalo: „Až přijede Siegl, to bude peněz!“³

Obrázek 3

Nezdíka se stávalo, že se během zahraničního turné muzikanti zamilovali. A tak není divu, že někteří Přísečníčtí přišli na svět „na cestě“ a měli v rodném listě uvedené místo narození Karlovy Vary, Liberec, Vídeň, La Rochelle (Francie) nebo Sulina (Turecko). Návrat domů a absence v kapele by znamenaly neúspěch celého hudebního tělesa. Děti se do Přísečnice dostaly až při nejbližší návštěvě orchestru a často vyrůstaly u svých prarodičů, zatímco rodiče cestovali s hudbou.⁴

Karel May, Kara ben Nemsí a setkání s Přísečnickými....

V Damašku... Před velikým stanem se tísnilo mnoho lidí. Zvnitřku zaznívaly tóny houslí a harfy a teď do toho vpadl soprán v nefalšovaném krušnohorském nářečí... „To zpívá žena, je to možné?“ ...Zapltil jsem vstupné a vešli jsme do stanu.... V pozadí byl bufet a vedle seděli na opravdovém pódiu dva houslisté, dvě harfenistky a jedna kytaristka, všichni v tyrolském kroji... Domluvili jsme se, že pochází z německé obce v severních Čechách poblíž saských hranic. (Karel May – Z Bagdádu do Istambulu, překlad Helena Nebelová, 1971)

...V pozadí byl buffet a u něho seděli na podiu dva houslisté, dvě harfenistky a jedna hudebnice na kytaru, všichni dohromady v horalském kroji... Chtěje zkusit ty lidi, tázal jsem se zpěvačky: „V jaké řeči zpíváte?“ „Zpívám německy,“ odpověděla. „Jste tedy Němka?“ „Moje domovina je Československo.“ „A jak se jmenuje vaše rodné město?“ „Jmenuje se **Přísečnice** v severních Čechách.“ „Ach, nedaleko saských hranic, nedaleko Jöhstادتu a Annabergu?“ tázal jsem se. „Tak jest,“ zvolala zpěvačka vesele: „Hurá! Vy jste krajan?“ „Jak vidíte!“ „Tady v Damašku?“ „Všude.“ (Karel May – Z Bagdádu do Stambulu, překlad Stanislav Vraný, 1930)

V čem se oba překlady stejné situace liší? Máte pro rozdíly vysvětlení? A pro zájemce originál...

³ Veronika KUPKOVÁ, (ed.), *Přísečnice žije!: kniha o tom, jaké bohatství se skrývá pod hladinou. Preßnitz lebt!: ein Buch über die unter Wasser verborgenen Schätze*. Kadaň: Gymnázium Kadaň, 2019, s. 154.

⁴ Veronika KUPKOVÁ, (ed.), *Přísečnice žije!*, s. 166.

Ich zahlte das Entrée und blickte mich dann im Zelte um. In die Erde geschlagene Pfähle und darauf genagelte Latten bildeten Bänke und Tische, ganz nach schöner, deutscher Vogelwiesensitte; auf diesen Bänken und an diesen Tischen hockten, eng an einander gedrückt, weit mehr als hundert Araber, Türken, Armenier, Kurden, Juden, Christen, Drusen, Maroniten, Baschi-Bozuku, Arnauten und so weiter; sie tranken Scherbet oder Kaffee, rauchten oder kauten Gebäck und Früchte; im Hintergrunde war das „Büffet“, und daneben saßen auf einem echten Podium zwei Violinisten, zwei Harfenistinnen und eine Gitarrespielerin, alle zusammen in Tiroler Tracht...

„Scherbet für zwei!“ bestellte ich und hatte für die zwei fünf Piaster zu bezahlen. Das waren ja wirkliche Hôtelpreise! Unterdessen war das Lied, von welchem keiner der Anwesenden ein Wort verstand, von der Guitarristin zu Ende gesungen worden, und als sich trotzdem reicher Beifall vernehmen ließ, gab sie noch einen Dacapovers zum Besten und ging dann mit dem bekannten Notenblatte einkassieren. Ich wurde dabei rücksichtsvoll übersehen, da wir eben erst gekommen waren. Das nächste Musikstück war ein „Lied ohne Worte“, nach welchem der eine Violinist hinter einem Vorhange verschwand. Nach kurzer Zeit begann ein Präludium, und der Violinist kehrte zurück als - deutscher Handwerksbursche mit Ziegenhainer, zerrissenen Stiefeln, eingetrichtertem Hute und dem unvermeidlichen „Berliner“ auf dem Rücken. Im rauhesten Bierbasse intonierte er:

„Wenn ich mich nach der Heimat sehn',
Wenn mir im Aug' die Thränen stehn,
Wenn's Herz mich drückt halt gar so sehr...“⁵

Das war der „Stoffel in der Fremde“ wie er lebte und lebte. Und obgleich das Publikum weder einen Begriff von einem deutschen Handwerksburschen hatte, noch ein Wort des Vortrages verstand, wurde der Komiker doch mit einem sehr dankbaren Applaus belohnt. Das waren jedenfalls **Presnitzer Leute**, und um die Universalität dieser Leute auf die Probe zu stellen, fragte ich die Sängerin:

„Türkü tschaghыр-sen ne schekel- in welcher Sprache singest du?“

„Türkü tschaghыр-im nemtschedsche - ich singe deutsch,“ antwortete sie.

„You are consequently a german Lady - Sie sind folglich eine deutsche Dame?“

„My native country is german Austria - meine Heimat ist Deutsch-Oesterreich.“

„Et comme s'appelle votre ville natale - und wie heißt Ihre Vaterstadt?“

„Elle est nommée Presnitz, situé au nord de la Bohème - sie heißt **Presnitz**, welches in Nord-Böhmen liegt.“ „Ah, nicht weit von der sächsischen Grenze, nahe von Jöhstadt und Annaberg?“

„Richtig!“ rief sie. „Hurrjeh, Sie reden auch deutsch?“

„Wie Sie hören!“

„Hier in Damaskus?“

„Ueberall!“⁶

Obrázek 4

⁵ Text und Musik: J. F. Neschmüller, 1848, <https://www.volksliedearchiv.de/wenn-ich-mich-nach-der-heimat-sehn/>

⁶ Karl MAY, *Von Bagdad nach Stambul*, 1882 – 1884, s. 122 – 123 <https://www.karl-may-gesellschaft.de/kmg/primit/reise/gr/gr03/gr03-txt.pdf> https://www.karl-may-wiki.de/index.php/Emanuel_Geibel

Puškařství, nožířství, kovářství, tesařství, truhlářství, tkalcovství, krajkářství, rukavičkářství, knoflíkářství, kožešnictví, koželužství, pivovarnictví, mlynářství... Když došly rudy, místní si vždy nějak poradili – začali často na kolenou vyrábět nejrůznější předměty a v mnohém se stali jejich vyhlášenými a žádanými výrobci.

<https://poznamykanabavora.wordpress.com/2018/06/03/firma-kalla/>
<http://komotauarchiv.de/die-fischkonservenfabrik-kalla.html>
<https://www.boehmisches-erzgebirge.cz/pictures/Schmiedeberg/>
<http://mapserver.uiep.cz/Projekty/Tovarny/?level=10¢er=-834358.866799999,-990760.043299999,102067>

Obrázek 6

Jakou alternativu k obživě by zvolili obyvatelé Krušnohoří dnes?

Která z uvedených řemesel jsou „in“?

Která podle vás patří už jen do skanzenu?

Kdybyste se mohli přenést v čase – ve které z dílen byste chtěli být tovaryšem?

Komentujte.

Letecká bitva u Kovářské (11. září 1944)

Porovnejte vzpomínky paní Johany Friedrich-Rubášové s informacemi, které přináší <http://new.museum119.cz/historie-letecke-bitvy/>

Zrovna jsem ten den byla ve Vejprtech v obchodní škole, která stála v místech, kde je dnes obecní úřad. Začalo to v deset hodin. Ještě jsme nevěděli, o co jde, a už nás učitelé táhli do sklepa. V tom sklepě nás hlídali až do tří odpoledne, což pro nás bylo hrozné. Až potom nám řekli, co se stalo. V tom sklepě jsme ale slyšeli rány, jak postupně spadlo patnáct sestřelených anglických letadel a tři německá. Ta letadla mohla spadnout přímo na školu, ale naštěstí se to nestalo. V Kovářské letadlo spadlo do školy, dosedlo na její budovu a ta naštěstí vydržela, což dodnes nechápu. Pilot přežil a moje sestra ho ošetřovala. Mrtví piloti byli pohřbeni v Kovářské na hřbitově a těsně po válce američtí vojáci jejich ostatky odvezli domů. ... Posadili nás do vlaku a jeli jsme přes Kovářskou směrem na Rusovou. Jenže já jsem z vlaku utekla a v Kovářské jsem šla za sestrou. Proto vím o tom pilotovi, kterého ošetřovala. Zavolali k němu naše lékaře a na to, že byl konec války, se k němu chovali opravdu hezky. Četníci nám zakázali chodit do lesa v okolí Přísečnice, protože tam ještě na stromech viseli mrtví piloti. Také nechtěli, aby se tam ženy vypravily pro padáky, které byly ušity z kvalitního čistého hedvábí.⁷

⁷ Petr MIKŠÍČEK. *Tváře Krušnohoří: podoby, příběhy a proměny regionu mezi Chebem a Ústím nad Labem*. Sokolov: Fornica Graphics, 2009, str. 173.

Odsun a poválečné změny

Co víte o transferu německého obyvatelstva? Kdy a jak k němu došlo? Diskutujte o termínu „kolektivní vina“. Odhadněte, jak nucený odchod Němců ovlivnil další osudy Přísečnice.

Zlom pro celé Krušnohoří znamenal odsun/transfer/vyhnání německého obyvatelstva. Po divokém vyhánění v létě 1945 probíhala akce organizovaně; velké transporty odjížděly až do října 1946, jednotlivci odcházeli ještě v šedesátých letech. Většina místních šla do západních zón, asi třetina do sovětské. Část německého obyvatelstva zůstala, aby nedošlo k úplnému kolapsu výroby. Do uprázdněných bytů přicházeli Češi z vnitrozemí, ale také Slováci, Maďaři, Romové, rozmanití obyvatelé bývalé Podkarpatské Rusi. Některé obce se nepodařilo po odchodu německých obyvatel dosídlit vůbec. (podle Jaroslava Pachnera, Střední Krušnohoří, upraveno)⁸

Úryvky zápisů ze schůzí MNV v Přísečnici na jaře a v létě roku 1946:

Katič Antonín žádá o přidělení kozy na revers. – Hofmann Jan žádá o přidělení pozemků a jedné krávy na revers. – Bučková Bohumila žádá o přidělení jednoho sportovního kočárku. – Čermák Karel žádá o přidělení 1 obleku a prádla. – Dvořák František žádá o zapůjčení 1 malého kola pro svoji dcerku. – Kraftová Božena žádá o přidělení jednoho pianina. – Pelc Bohumil žádá o výměnu ložnice z domu čp. 318 a přidělení dětského kočárku. – Sláma Bedřich žádá o přidělení jedné trubkové postele. – Koudelka František žádá o výměnu postele z domu čp. 337. – Při dobrovolném odchodu antifašistů nutno vyšetřiti, zdali odvážené předměty jsou jejich majetkem. – Osídlovací referent bude propagovat osídlení Přísečnice rozhlasem. – Pokud tabulky s německým textem a jiné vzpomínky na dobu nesvobody nebyly odstraněny, musí se tak státi ihned. Německé obyvatelstvo se upozorní na toto nařízení.⁹

„Matka vzpomínala, že v jednom z domů, který nám nabízeli, bylo na stole ještě prostřeno, původní majitelé museli zřejmě urychleně odejít...“ Ze vzpomínek Jánose Fedorcsáka, který se do Přísečnice přistěhoval s rodiči z Maďarska.¹⁰

První transport byl v červenci. Byli jsme překvapení, protože tohle jsme nečekali. Lidé nastupovali do transportů před místním národním výborem. Komise, která se skládala z partyzánů, financů a českých četníků, rozhodovala o každém člověku. Pak přišli a řekli nám, že musíme být za deset minut připraveni k odjezdu. Když přišli k někomu domů, říkali: „*Sie sind Landes verwiesen*,“ to znamená „*Vy jste odsunutí, musíte opustit naše území, jste vyhozeni z této země*“. To byla jediná věta, kterou říkali německy. ...v první fázi panoval veliký zmatek. Později se situace uklidňovala a s novými lidmi se obnovovaly běžné služby ve městě. Přesto si pamatuji na některé velké problémy. Kolem Přísečnice hospodařilo několik malých sedláků, kteří chovali krávy na mléko, například Jelínek jich měl dvacet. Krávy se pásly venku a my jsme k nim večer chodili pro mléko. Kolem vesnice Rusová byli také sedláci, kteří měli po dvou třech kravách, a lidé k nim večer chodili pro mléko. Ale když ty sedláky a ostatní lidi vystěhovali, zapoměli, že krávy potřebují podojit. Krávy zavřené v chlévě se probouraly až do kuchyně, zíraly okny ven, záclony mezi nohama...ze vzpomínek Johanny Friedrich – Rubášové.¹¹

⁸ Jaroslav PACHNER, *Zmizelé Čechy, Střední Krušnohoří*. Praha Paseka 2006, s. 13.

⁹ SOKA Kadaň, fond MNV Přísečnice, karton č. 1, Zápisy ze schůzí MSK, MNV, jaro – léto 1946.

¹⁰ Veronika KUPKOVÁ, (ed.), *Přísečnice žije!*, s. 324.

¹¹ Petr MIKŠÍČEK, *Tváře Krušnohoří*, str. 175, ze vzpomínek Johanny Friedrich – Rubášové.

Pokusy o dosídlení

Přemýšlejte, proč bylo problematické Krušnohoří dosídlit? A jaké následky mělo nucené osídlování?

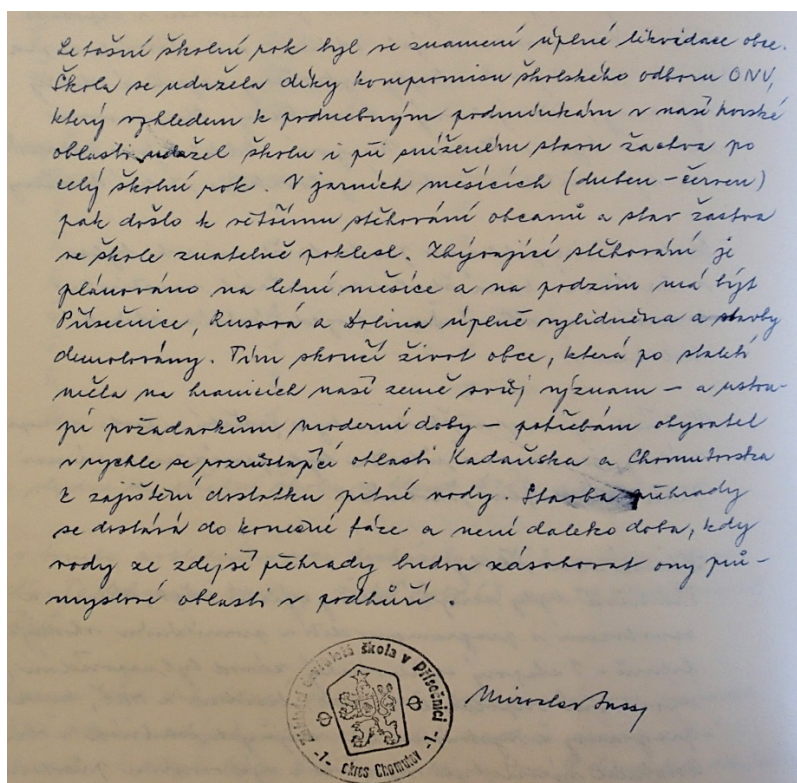
Pokusy o dosídlení obyvateli ze vzdálených koutů Československa (Slováci, Maďaři, Romové, Češi z vnitrozemí) či pozvání reemigrantů (Rusíni, volynští Češi, z Balkán, Vídně, Francie) nebyly natolik úspěšné, aby počet obyvatel v Přísečnici dosáhl předválečného stavu.¹²

Konec města. Přehrada.

Bylo by dnes možné, aby došlo k rozhodnutí zlikvidovat město jako na konci 60. let 20. století? Co si představíte pod číslem 500 památek zničených na Ústecku od r. 1945 do r. 1989?¹³

V Sudetech zanikly stovky obcí, které postihl podobný osud jako Přísečnici, Rusovou a Dolinu (vlivem zatopení, důlní činnosti, posloužily jako vojenská cvičiště). Do Přísečnice se předválečný ruch už nevrátil, někteří přišli, někteří rychle odešli, v šedesátých letech se město začalo vylidňovat; těm, kteří zůstali až do rozhodnutí vybudovat přehradu, bylo nabídnuto bydlení v Kovářské, Vejprtech...¹⁴

Co jste vyčetli z posledního zápisu přísečnické školní kroniky? Zápis je patrně z června 1973, do posledního školního roku 1972/73 nastoupilo do školy 103 žáků, končilo jich 64.¹⁵

¹² Veronika KUPKOVÁ, (ed.), *Přísečnice žije!*, s. 431.

¹³ Zničené kostely severních Čech 1945-89 [online, cit. 11. 08. 2019] Dostupné z WWW: <http://www.znicenekostely.cz/vystava/>

¹⁴ Veronika KUPKOVÁ, (ed.), *Přísečnice žije!*, s. 448. (upraveno)

¹⁵ SOKA Kadaň, Sběrka kronik, Š 84, Základní devítiletá škola Přísečnice 1965–1973 (kronika), nestránkováno.

Žáci zavřou oči a poslouchají písničku Petra Linharta,¹⁶ vyučující připraví její text, po skončení každý označí pět klíčových slov, která podle něj charakterizují nejlépe osud města, kraje. Společné sdílení – žák vybere jedno ze slov a přidá vysvětlení, proč vybral právě toto, případně přidá příběh, který ho napadá, si vybaví... Hledávají inspirace (mapa, net...), které (se) v textu písničky objevily.

Přísečnice

Ráno září, zebe
Z azurových výšek
Snášejí se z nebe
Padáky pampelišek
Je ticho nad hladinou
Meluzína v mlhách hledá dceru
Vzpomínky se snáší
Na křídlech bombardéru
Je ticho pod hladinou
Potopené město dávno spí
Milý si našel jinou

Milý si našel jinou
Věčný příběh zdejších harfenic
Na náměstí v Přísečnici
Vodníci a podvodníci
Milý si našel jinou
Meluzína volá mraky od hranic
Krotké jak beránci přiběhnou naproti
Krotké jak beránci přiběhnou naproti
Pod vodou město spí a v lesích piloti
Ráno září, zebe
Z azurových výšek
Snášejí se z nebe
Padáky pampelišek

Obrázky:

Obr. 1: Přísečnice kolem roku 1820, kresba A. Kupsch, archiv Hanse Müllera, Podle Veronika KUPKOVÁ, (ed.), *Přísečnice žije!*, s. 32.

Obr. 2: Alfred Pöschl, *Vergaß dei Hamit net. Preßnitz im Erzgebirge, einst Königlich Freie Bergstadt – Heute ein Stausee*. Ober-Ramstadt: Selbstverlag Erika und Alfred Pöschl.

Obr. 3: Přísečnické harfenistky v Berlíně, olejomalba Wohlrab Kaufmann, archiv Hanse Müllera, Podle Veronika KUPKOVÁ, (ed.), *Přísečnice žije!*, s. 150.

Obr. 4: <https://www.karl-may-gesellschaft.de/kmg/primlit/reise/gr/gr03/gr03-txt.pdf>
https://www.karl-may-wiki.de/index.php/Emanuel_Geibel

Obr. 5: Kalla: reklama, <http://komotauarchiv.de/die-fischkonservenfabrik-kalla.html>

Obr. 6: Otisk razítka hudební školy, SOKA Kadaň, fond Místní národní výbor Přísečnice, karton 1.

Obr. 7: Kalla: reklama, <https://www.boehmisches-erzgebirge.cz/pictures/Schmiedeberg/>

¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=nGIVLM4Pt2U> <http://www.petrinhart.cz/clanky/prisecnice.html>